

Éhezés a bőség közepette

Az idő ellenünk dolgozik

Ha a föld minden népe egyetlen asztalnál foglalna helyet, micsoda groteszk kép lenne ez: E globális ebéden olcsó ételek fogyasztói ülnek ingyenecsek mellett, vegetáriánusok barbecue-barátok mellett, elcsigázott alutápláltak olyan kövérek mellett, akik éppen valami új fogyasztószert keresnek.

Együttal a rekordok asztala lenne ez: Az emberek ma több élelmiszert aratnak és termelnek, mint bármikor korábban az emberiség történelmében – bőven eleget 6,9 milliárdnak. Még sosem termeltünk ennyit, még sosem volt ennyi ember ilyen kövér, és még sosem éheztek ennyien. Az ENSZ világ-egészségügyi szervezete, a WHO becslése szerint 400 millió ember elhízott, és több mint 1,6 milliárd túlsúlyos. Közülük sokan idő előtt fognak meghalni, mivel túl sokat és túl egészségtelenül esznek. Ugyanakkor több mint egy milliárd ember éhezik. Ez azt jelenti: hatan kapnak enni, egy nem. Ha egy órát számítunk a globális ebédre, akkor az étkezés idején közülünk négyezren fordulnak le székükről.

Ha ez odahaza, saját konyhaasztalunknál történe, a szemünk láttára, akkor nem engednénk meg, hogy valamelyikünk beesett arccal bámuljon ránk, napról napra gyengüljön, és végül meghaljon, miközben mi újabb pizzát tolunk a sütőbe. De számunkra láthatatlan az éhezés. Alkalmilag látunk képeket éhezőkről, olyan emberekről, akik nagyon messze vannak tőlünk, és akiknek – úgy véljük – nincs közük hozzánk. Ekkor egy rövid pillanatra rossz lelkiismeretünk támad: szupermarketjeink minden idők legbőségesebb kínálatát nyújtják, miközben a Szaharától délre kiszáradnak a földek. Itt sikerül, ott nem sikerül, gondoljuk többnyire.

Ez azonban tévedés. A világehezés nemcsak természeti katasztrófák és korrump kormányok következménye, hanem mindenekelőtt világgazdasági rendszerünk része. A globális ebéd valóság: az agrár- és táplálkozási gazdaság régóta éppoly globalizált, mint a gazdaság többi része.

Export a gazdagok számára

2008-as beszámolójában a Világ-agrártanács megállapította, hogy az egyoldalú exportra és a nagy struktúrára irányuló agrárpolitika is felelős az éhezésért. Ez a politika csordultig teli asztalokat ajándékoz nekünk, és a föld sok országában peremre szorítja a kisparasztokat, pedig még mindig ők – nem pedig a nagyüzemek – jelentik a világ táplálásának gerincét: ők állítják elő az élelmiszerek legnagyobb részét, két futballpályánál kisebb méretű birtokon. Ami ezen apró mezők mellett a nagy ültetvényeken nő, azt többnyire exportálják: az állateleségül szolgáló szóját, a bioüzemanyag alapját képező kukoricát, a ruházati ipar nyersanyagát szolgáltató gyapotot, valamint a kávé és a kakaót, Észak gazdag fogyasztóinak élvezeti cikkeit.

Nem tehetünk tehát úgy, mintha semmi közünk nem lenne Dél éhezőihez. Ellenkezőleg: Mi esszük üresre tányérjaikat. Ha az ember az, amit megeszik, akkor kik vagyunk mi? Étkezésünkben nagy adag strukturális felelőt-

lenség rejlik, amely a lelkünkben halmozódik. És egész sor fejlemény tanúskodik a mellett, hogy az éhezés tovább fokozódik majd Délen – és ennek következményei lesznek nálunk is. Az olcsó élelmiszerek kora véget ért.

2011 tavaszán az élelmiszerek meghaladták a korábbi csúcst is, amelyet 2008-ban értek el. A kukorica, a búza, a szójabab és az étolaj vezeti a listát. Akinek naponta 1,25 dollárból kell megélnie, 85 centet költ belőle ételre. A Világbank úgy számol, hogy 10%-os áremelkedés további 10 millió ember számára jelenti majd az éhezést. 2011-ben 1,2 milliárdra rúgott az éhezők száma – meghaladva a 2008-as válságév adatát.

Teli etetővályúk, üres tányérok

Tovább élezi a fenti fejleményeket a bioüzemanyagok és a bioenergia iránti szomjúság, mindenekelőtt Európában és az USA-ban, a lemaradást behozni akaró húsevési kedv Kínában, Indiában és Dél-Amerikában, valamint a világ népességének növekedése. A hús utáni sóvárgás ma a világ gabonatermésének harmadát nyeli el: a szarvasmarha-, sertés- és szárnyashizlaldák etetővályúiban tűnik el.

Ehhez jön a bioüzemanyag iránti kereslet: az USA kukoricatermésének harmada amerikai üzemanyaggyárakban tűnik el. Európa is egyre nagyobb termőterületeket enged át az energia- és üzemanyagipacnak, és még adópénzekkel is támogatja ezt.

A tulajdonképpeni robbanásveszélyt azonban az jelenti, hogy a világ jelenlegi 6,9 milliárdos népessége nemsokára előreláthatólag 9,5 milliárdra nő. A legnagyobb növekedés azokban a régiókban következik majd be, amelyek már ma is elérték önmaguk élelmezési képességének határát, vagy régen túllépték azt. Jelenleg 77 országot érint ez, amelyeknek a lakossága nagyrészt már ma is az éhezők közé tartozik, és a tendencia emelkedik.

A világ szántóföldjei nem tudnak lépést tartani a növekvő igényekkel. Egyrészt drámaian zsugorodnak a földterületek, másrészt a mezőgazdaság állítólagos jövedője, az eke és az öntözés csődöt mondott, és gondoskodott arról, hogy mára már a világ termékeny talajának egy harmada veszendőbe ment.

Nem jobb a helyzet a vízzel sem. Azok a talajvízkészletek, amelyekre a parasztok rá vannak utalva Kínában, Indiában, Észak-Afrikában, az USA-ban, de Dél-Európában is, kimerülőben vannak. Szaúd-Arábiának, amely eddig talajvízzel látta el búzamezőit, 2015-ig ki kell lépnie a termelésből, mivel víztartaléka fogytán van, azután teljesen mások termésétől fog függni.

Végül a mezőgazdasági monokultúrák azzal a kockázattal járnak, hogy új betegségek fellépése esetén a teljes termés kiesik. Az éghajlatváltozás e tekintetben a tűzvész szítójaként hat, és az emberiség élelmezésének jövőjét fenyegeti. De a politika csak a tünetek ellen akar harcolni.

A politika fedezékbe vonul

Minden arra utal, hogy a lehetőségek szűkülése, az árrobbanások és nem utolsósorban az élelmiszerekért folytatott erőszakos küzdelmek a hétköznapiak részévé válnak, ha a politika továbbra is a „megszokott üzletmenetre” épít. A Világ-agrártanácsban már 2008-ban több mint 400 tudós és szakértő sorolta fel, hol van cselekvési tere a jövőképes politikának. Egyrészt a roppant veszteség területén, amit az aktuális tápláléklánc megenged: a szántóföldtől a tányérig tartó úton a termés két harmada vész el világszerte. Másrészt abban, hogy az ipari mezőgazdaság gazdálkodási módja megsemmisíti a vizeket és a földeket. Ezen túlmenően pedig a hús iránti növekvő étvágy és a bioüzemanyagok iránti növekvő szomjúság területén.

A Világ-agrártanács szakemberei 2008-ban arra szólítottak fel, hogy a 700 millió elszegényedett kisparaszt gazdaságát ismét fel kell lendíteni, hogy újra el tudják látni magukat és országukat. A 2009-es világelelmészeti csúcstalálkozón a FAO hasonló stratégiát javasolt, és 40 milliárd dollárt követelt az éhezés elhárítására, ami tulajdonképpen csak filléreket jelent. Az adományozó országok azonban, az USA-val és Európával az élen, lesöpörték az asztalról a javaslatot: az agráripár, a vegyi-, vetőmag- és élelmiszer-konzervek lobbitevékenysége hatott.

Egyelőre nem látni a fordulat jeleit, a politika fedezékbe vonul. Az idő azonban szalad, és ellenünk dolgozik.

Wilfried Bommert és Tanja Busse

Forrás: Publik-Forum Dossier, 2011. június

Szép szavaknál többet!

Politikai stratégiák a világéhezés ellen

Politikusok és vállalkozók évtizedek óta ígérik, hogy vége lesz az éhezésnek, s mindkét csoportnak ugyanaz a receptje: a gazdálkodók hatalmas ültetvényeken, minden technikai és vegyi eszköz bevetésével annyi élelmiszert termeljenek, amennyi csak lehetséges – aztán a lehető leghatékonyabban világkereskedelem vigye szét azt a világ minden sarkába. Ez az álom egy milliárd ember számára rémálommá lett: nincs mit enniük, miközben a gazdagok pocskolják az élelmiszereket.

Ha azt akarjuk, hogy minden ember jóllakhasson, akkor minden országnak szabadon kell tudnia döntenie arról, hogyan akarja biztosítani népességének ellátását – a világszerte diktátumai nélkül. Ehhez világszerte alapvető változásokra van szükség:

- **Védelem az olcsó importtal szemben:** Nemzetközi kereskedelmi egyezményeknek kell elismerniük a szegényebb országoknak azt a jogát, hogy megvédjék mezőgazdaságukat az olcsó importtal szemben, s egyúttal megadóztassák az exportot. Ekkor bontakozhat ki olyan mezőgazdaság, amely nem exportgyümölcsöket (például ananászt) természetesen Észak szupermarketjei számára, hanem kölest vagy más élelmiszert a helyi lakosok számára. A helyi termelők így módon védelmet kapnak a támogatott, s ezért olcsó északi konkurenciával szemben.
- **A spekuláció megfékezése:** Az élelmiszerekkel folytatott korlátlan tőzsdei kereskedelem felhajtja az árakat, és szupernyereségekről gondoskodik – a legszegényebbek rovására. Az élelmiszerekkel folytatott spekuláció tilalma jelenleg nem látszik megvalósíthatónak, ám lehetségesek bizonyos korlátozások. Még az élelmiszerkonzervek is sikrasszálnak azért, hogy az élelmiszerekkel folytatott tőzsdei kereskedelemben csak azok vehessenek részt, akik élelmiszerter-

melőként vagy -kereskedőként bejegyeztették magukat. Ezzel tíz spekuláns közül kilencet kizárnának, mivel azok csak spekulálnak, de ténylegesen semmi élelmiszerre nincs szükségük.

- **Agrárfordulat és tisztességes kereskedelem:** Az Európai Unió és az USA csökkentheti a globális élelmészeti feszültséget, ha megszünteti az exporttámogatásokat, és támogatását olyan parasztoakra összpontosítja, akik ökológikusan termesztenek, a fajnak megfelelő módon tartják az állatokat, és nem etetik azokat emberi táplálkozásra is alkalmas eseséggel (gabonával). Ez esetben Délben sok gabona állna rendelkezésre élelmékként, ahelyett hogy a gazdagok számára készített hússá válna. Ha a gazdagok még szociális és ökológiai költségekkel is megterhelnék mezőgazdasági importjukat, ez világszerte további ösztönzést jelentene a fenntartható termelési mód számára.
- **Kötelező erejű jog a táplálékhoz:** A táplálékhoz való emberi jog régóta nemzetközileg érvényes, mindazonáltal gyakorlatilag csak ott segít, ahol egy működő jogállamban bírói úton érvényesíthető, és az aktív civil társadalom felügyeli, illetve behajtja. A táplálékhoz való jog sérül, ha szegény embereket megakadályoznak abban, hogy hozzáférjenek azokhoz a forrásokhoz, amelyek önellátásra tennek képessé őket. Ugyanakkor az államnak kötelessége, hogy alapvetően biztosítsa az életben maradáshoz szükséges táplálékhoz való jogot. Ily módon a brazil kormány az alulról jövő nyomás

hatására döntött a „Nulla éhezés” program mellett, amely a szegény gyermekek támogatása és iskolai étkeztetése révén javította a szegény családok életfeltételeit.

- **A kisparasztozók támogatása:** Az élelmészeti helyzet ott javul tartósan, ahol a kisparaszti mezőgazdaság produktív módon alkalmaz egyszerű technológiákat, és olyasmit termeszt, ami az adott régióban a legjobban megterem. Ehhez segítségre van szükségük a kisparasztozoknak: Fontosak a szövetségi önszervező szervezetek, hogy meg tudják osztani az eszközöket, és piacra tudják vinni az árut, továbbá folyamatosan aktualizált ismeretekhez jussanak a legjobb termelési módszerekről, mindezekelőtt az éghajlatváltozásra való tekintettel.
- **A nők megerősítése:** Dél sok országában a nőket és a lányokat sokkal erősebben érinti az éhezés és az alultápláltság, mint a férfi családtagokat. Ugyanakkor a nők jelentősen járulnak hozzá a táplálék előteremtéséhez a növénytermesztés, -feldolgozás és -eladás révén, miközben a férfiak tulajdonában van a föld, és ők rendelkeznek a termelőeszközökkel. Azok a programok, amelyek megerősítik a nőket, lehetővé teszik számukra a tanulást, és mindenekelőtt a földhöz jutást, megerősítik az élelmészeti bázist.

Tény: A nagy konferenciákon elhangzó szép szavaktól nem laknak jól az emberek. Az az álom, hogy minden embernek legyen elég enni valója, csak akkor válik majd valóra, ha a politika – globálisan és nemzeti síkon egyaránt – meri megkérdőjelezni az uralkodó struktúrákat, és megerősíteni a gyengéket.

Wolfgang Kessler

Forrás: Publik-Forum Dossier, 2011. június